

Kommittémotion

Motion till riksdagen 2015/16:2499

av Andreas Norlén m.fl. (M)

Vitbok om behandlingen av samer och tornedalingar

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en vitbok angående behandlingen av samer i Sverige och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en vitbok angående behandlingen av tornedalingar i Sverige och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Behandlingen av samer och tornedalingar utgör mörka avsnitt i den svenska historien.

Samerna, som är ett urfolk, har genom historien utsatts för övergrepp och diskriminering av olika slag. De blev också föremål för rasbiologisk forskning, utförd av så kallade vetenskapsmän som ansåg att samerna tillhörde en lägre stående ras. Rasbiologiska synsätt påverkade även under lång tid den svenska samepolitiken. Till exempel ansåg Lantbruksstyrelsen år 1941 att samerna inte lämpade sig för jordbruksarbete av ”rasbiologiska skäl”. Därför fick samerna inte del av det stöd som staten gav personer som etablerade sig som kronotorpare i Norrlands inland. Den år 1913 inrättade nomadskolan skulle hållas på en så låg nivå att barnen inte ”civiliserades”, eftersom man ansåg att samer som ”civiliserades” skulle bli ”förslappade” och försumma sina renar. Samiska barn fick inte gå i den allmänna folkskolan. Listan kan göras lång. (Se vidare www.samer.se.)

Tornedalingarna, troligen den minst kända av de nationella minoriteterna, har sitt ursprung i området vid Torne älv, på båda sidor om den svensk-finska gränsen, en gräns som skapades i och med rikssprängningen 1809. En del tornedalingar talar meänkieli. Även tornedalingar och andra meänkielitalande (det vill säga lantalaiset och kväner) utsattes för rasbiologisk forskning eftersom de ansågs tillhöra en lägre stående ras.

På 1880-talet inleddes en försvenskingsprocess, som innebar att barnen inte längre fick tala sitt modersmål i skolan utan enbart svenska. Inte ens på rasterna fick man tala meänkieli, något som upphörde först 1957. (Se www.minoritet.se.) Det fortsatte dock under lång tid därefter att vara närmast skambelagt att erkänna att man var tornedaling och hade meänkieli som modersmål. Normen var att man skulle vara svensk. Inrättandet av arbetsstugor i Norrbotten 1903 hade också betydelse i försvenskingsprocessen.

Vi anser att det är angeläget att kartlägga och dokumentera hur den svenska staten har behandlat samer respektive tornedalingar genom historien. Arbetet med Den mörka och okända historien – Vitbok om övergrepp och kränkningar av romer under 1900-talet (Ds 2014:8) kan tjäna som förebild för dessa nya vitböcker. Vitböcker kan, om de utarbetas i nära samverkan med samerna respektive tornedalingarna, förhoppningsvis bli ett sätt att göra upp med historien och skapa en plattform för att gå vidare. Om man å andra sidan inte gör en fullständig genomlysning av det förflutna riskerar historiska oförrätter att aldrig kunna läggas till ro, utan fortsätta att i hög grad påverka även nutid och framtid.

Såväl samer som tornedalingar har också anfört att vitböcker borde utarbetas. Nyligen enades Sametinget och Diskrimineringsombudsmannen om ett gemensamt krav på att en samisk sanningskommission borde tillsättas. Vi väljer att i denna motion använda begreppet vitbok, eftersom det är den benämning som användes när behandlingen av romer i Sverige dokumenterades. Hur de nu aktuella vitböckerna ska utarbetas bör bli föremål för ytterligare analys. Det är självfallet fullt möjligt att tillsätta en kommission som får i uppdrag att utarbeta den samiska vitboken. Under alla förhållanden kommer arbetet att bli en del av det statliga utredningsväsendet och presenteras i form av en Ds eller en SOU.

En vitbok kan givetvis inte ersätta konkreta insatser som åtgärder för att främja användningen av minoritetsspråk eller för att säkerställa tillgång till äldreomsorg eller förskola med personal som talar respektive språk, men erfarenheterna från den romska vitboken och arbeten med vitböcker och sanningskommissioner i andra länder visar att en redovisning och analys av övergrepp i det förflutna kan vara ett konstruktivt led i en försoningsprocess.

Vi föreslår därför att en vitbok angående den historiska behandlingen av samer i Sverige ska utarbetas, liksom en vitbok om den historiska behandlingen av tornedalingar i Sverige. De båda gruppernas historiska erfarenheter bör däremot inte sammanföras i en och samma vitbok. Det är viktigt att såväl samer som tornedalingar får varsin process och får möjlighet att i väsentlig mån påverka sin respektive process.

Andreas Norlén (M)

Annicka Engblom (M)

Patrick Reslow (M)

Marta Obminska (M)

Maria Abrahamsson (M)

Lisbeth Sundén Andersson (M)